

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZDRAVJE

Štefanova ulica 5, 1000 Ljubljana

POROČILO DPOR 2017 – 2021

ZA LETO 2019

DOSEGANJE STRATEŠKIH CILJEV PROGRAMA

1. Znižanje incidence

Za področja, kjer smo izvajali z dokazi podprte ukrepe za znižanje incidence, smo dosegli sledeče:

- Rak debelega črevesa in danke: upad incidence od leta 2010 do leta 2016 za 21% (SVIT)
- Rak materničnega vratu: upad incidence za 61% (ZORA)
- Kadilski raki (pljuča, glava vrat): pomembno upadanje incidence pri moških, žal porast pri ženskah – Protikadilski zakoni

2. Preživetje

V RS se izboljšuje in 5-letno relativno preživetje že dosega skoraj 60%. Rake, vključene v presejalne programe, smo odkrili v zgodnejšem stadiju, ki napoveduje pomembno boljše preživetje, kar kažejo tudi podatki registra raka RS (www.slora.si). Po opravljeni analizi uspešnosti presejalnih programov, ki je bila predstavljena na evropskem onkološkem kongresu v Barceloni konec septembra 2019, smo ugotovili, da imajo osebe, ki se udeležijo presejalnih programov v primerjavi s tistimi, ki jih zavržejo, kar 4-5 krat manjšo možnost, da umrejo v obdobju pet let po prejetju vabila v presejalni program.

3. Izboljšanje kakovosti življenja s celostno rehabilitacijo in paliativna oskrba

➤ Celostna rehabilitacija

V letu 2019 se je nadaljevalo delo Delovne skupine za celostno oskrbo (Analiza stanja na tem področju v RS, smernice za celostno rehabilitacijo, predstavitev smernic na Onkološkem vikendu maja 2019), in se bo v letih 2019/2021 nadaljevalo v obliki pilotnih projektov preko ciljnega raziskovalnega projekta, ki bodo osnova za nadaljne izvajanje celostne oskrbe bolnikov z rakom v RS.

➤ Paliativna oskrba

Glede na sklep Strokovnega sveta z dne 18.6.2019 so se pričele aktivnosti na področju paliativne oskrbe v septembru in oktobru 2019. V sodelovanju z MZ, SZD in ZZS je bil 9.10.2019 organiziran strokovni posvet o uresničevanju paliativne oskrbe v praksi. Udeležili so se ga strokovnjaki, ki trenutno delujejo na tem področju v Sloveniji.

Sklepi na podlagi predstavitev in razprave na strokovnem posvetu 9.10.2019 ter razprave na 3. slovenskem kongresu paliativne oskrbe 25.10.2019:

1. Izobraževanje s področje paliativne oskrbe mora biti vključeno v redne izobraževalne programe zdravstvenega kadra.

a. V okviru sedanje reforme vsebin specializacij za zdravnike je nujno, da se paliativna oskrba umesti (oz. revidira) v kurikulumе vseh kliničnih specializacij in specializacije družinske medicine.

ZADOLŽENI: SZD, ZZS

ROK: v 12 mesecih.

b. Izobraževanja iz paliativne oskrbe je potrebno umestiti v dodiplomska in podiplomske kurikule za vse kadre, ki delujejo v paliativni oskrbi.

ZADOLŽENI: vse fakultete, ki so zadolžene za izobraževanje zdravstvenega kadra, ki delujejo v paliativni oskrbi, strokovna združenja in sekcije SZD, ki skrbijo za posodabljanje kurikulumov specializacij, interesna združenja in društva civilne družbe.

ROK: v 12 mesecih.

2. V vseh slovenskih bolnišnicah je treba formalno ustanoviti paliativne time oz. službe (kot je npr. paliativni oddelek, paliativna enota ali vsaj paliativna ambulanta), ki bodo zagotavljali podporo osnovni paliativni oskrbi tako znotraj bolnišnice, kot za potrebe na primarnem nivoju v regiji. Oddelki/enote/ambulante paliativne oskrbe morajo biti vključeni v strukturo bolnišnic (v organigram) z vsemi podatki o dostopnosti na njihovih spletnih straneh. Tako strukturirani bolnišnični timi bi predstavljali tudi regijsko bazo za edukacijo na tem področju.

ZADOLŽITI: Ministrstvo za zdravje (Direktorat za zdravstveno varstvo, Koordinator paliativne oskrbe s skupino strokovnjakov), ZZZS, strokovne in generalne direktorje bolnišnic

ROK: Pričetek aktivnosti v začetku 2020.

3. Socialna oskrba bolnikov je pri nas zelo zapostavljen del paliativne oskrbe, a hkrati izredno pomemben. Zato je v načrtovanje razvoja paliativne oskrbe v Sloveniji treba vključiti projekt dolgotrajne oskrbe.

ZADOLŽITI: Ministrstvo za zdravje, Direktorat za zdravstveno varstvo/dolgotrajno oskrbo, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

ROK: V okviru načrtovanja dolgotrajne oskrbe.

4. Za kakovostno paliativno oskrbo in kontrolo kakovosti opravljenih programov je nujna enotna informacijska podpora v zdravstvenem sistemu: tako za strokovni kot za obračunski del.

Čimprej je treba vzpostaviti redno spremljanje kazalcev izvajanja in kakovosti paliativne oskrbe.

ZADOLŽITI: Ministrstvo za zdravje, NIJZ, ZZZS

ROK: Pričetek aktivnosti v okviru reševanja informacijske podpore v slovenskem zdravstvu.

Na 27. redni seji Glavnega strokovnega sveta (GSS) SZD, ki je bila v torek, 12. novembra 2019, je bil soglasno sprejet sklep:

»Slovensko združenja za paliativno in hospic oskrbo pripravi predlog izobraževanja s področja paliativne oskrbe, ki bi se umestil v obvezen kurikulum posameznih specializacij (predvidoma drugi ali tretji letnik). Predlog izobraževanja v nadaljevanju pregleda GSS in ga v končno potrditev posreduje Zdravniški zbornici Slovenije.»

DOSEGANJE SPECIFIČNIH CILJEV PROGRAMA

1. PRIMARNA PREVENTIVA

Mojca Gobec, dr. med., Ministrstvo za zdravje

S primarno preventivo lahko preprečimo do 40 odstotkov vseh rakov, in sicer z obvladovanjem ključnih dejavnikov tveganja, kot so kajenje, škodljiva in tvegana raba alkohola, nezdrava prehrana, pomanjkanje telesne dejavnosti ter čezmerna teža in debelost, čezmerno sončenje in izpostavljenost karcinogenom v delovnem in bivalnem okolju.

TOBAK

Priprava predpisov

Na podlagati Zakona o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov (ZOUTPI) so v letu 2019 začeli veljati naslednji pravilniki in uredba:

Zakonodaja:

- Pravilnik o varnostnem elementu tobačnih izdelkov (UL RS, št. 10/19)
- Uredba o izvajanju Izvedbene uredbe (EU) o tehničnih standardih za vzpostavitev in delovanje sistema sledljivosti tobačnih izdelkov (Uradni list RS, št. 14/19)
- Pravilnik o enotni embalaži tobačnih izdelkov (UL RS, št. 22/19)
- zavrnjen predlog poslancev RS za preložitve uvedbe enotne embalaže tobačnih izdelkov s strani MZ, NVO in DPOR.

Aktivnosti:

- obeležitev Svetovnega dne brez tobaka, ki je v 2019 potekal pod geslom Brez tobaka za zdravje pljuč, 30. 5. 2019 na OE NIJZ LJ
- priprava osnutka Strategije za zmanjševanje posledic rabe tobaka 2020 - 2030
- širitev urnika delovanja brezplačne telefonske linije 080 2777 za pomoč pri opuščanju kajenja tudi na dopoldanski čas in med vikendi
- izdaja več kot 6.000 dovoljenj za prodajo tobaka, tobačnih in povezanih izdelkov
- od 20. maja 2019 naprej mora biti embalaža cigaret in tobaka za zvižanje opremljena z identifikacijsko oznako in varnostnim elementom, ki omogoča sledljivost tobačnih izdelkov z namenom preprečevanja nezakonite trgovine. Ministrstvo za zdravje je preko razpisa izbralo izdajatelja identifikacijskih oznak.

ALKOHOL

Zakonodaja:

- priprava osnutka dvehletnega (2020-2021) akcijskega načrta za omejevanje porabe alkohola in zmanjševanje škodljivih posledic rabe alkohola
- aktivnosti MOSA: Mobilizacija skupnosti za odgovornejši odnos do alkohola.

Projekt SOPA – Skupaj za odgovoren odnos do pitja alkohola

Ministrstvo za zdravje je v okviru Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020 zagotovilo 6 milijonov EUR evropskih sredstev za ta projekt.

Namen 6 letnega projekta je zmanjševanje čezmernega pitja alkohola in njegovih negativnih učinkov na zdravje obravnavanega ter vzpostavitev odgovornega odnosa do alkohola.

Pristop projekta SOPA temelji na:

- povezovanju zdravstvenega in socialnega sektorja ter drugih pomembnih deležnikov znotraj lokalnih skupnosti (nevladne organizacije, občine, policija, lokalni mediji).

S tovrstnim pristopom, ki bo uporabnike storitev različnih sektorjev naslavljal z vidika zdravega življenjskega sloga in problematike pitja alkohola na individualni in skupnostni ravni, se s projektom cilja na odpravljanje oziroma zmanjševanje tveganega in škodljivega pitja alkohola in posledično zmanjševanje vseh negativnih posledic na različnih ravneh.

Javni razpis za sofinanciranje programov varovanja in krepitev zdravja na področju alkohola in tobaka

Na podlagi strateških ciljev na področju tobaka in alkohola v okviru javnega razpisa sofinanciramo in spremljamo 16 programov NVO, ki trajajo 3-leta (2017, 2018, 2019). Programi vključujejo zmanjševanje tvegane in škodljive rabe alkohola in zmanjševanja rabe tobaka, tobačnih in povezanih izdelkov v višini 3.034.577 EUR.

V letu 2019 je ministrstvo organiziralo izvedbo 1. Nacionalne konference Zdrava povezava (<http://www.dpor.si/dogodek/1-nacionalna-konferenca-zdrava-povezava-9-april-2019-ljubljana/>), kjer so imeli izvajalci programov, ki so sofinancirani v okviru javnega razpisa priložnost spoznati tudi druge programe ter se medsebojno povezati pri nadaljnjih aktivnostih.

IZPOSTAVLJENOST SONCU IN SOLARIJEM

V okviru javnega razpisa smo sofinancirali in spremljali 3-letni (2017, 2018, 2019) program »Pametno s soncem za zdravo in mladostno kožo«, ki vključuje povečanje osveščenosti splošne javnosti ter še posebej rizičnih skupin prebivalstva (mladi, ženske) o škodljivih vplivih UV sevanja na kožo, ki je glavni povzročitelj malignega melanoma, ter spodbujali k preventivnim ukrepom, kar je nadaljevanje/razširitev programa, izvajanega v 2017/19 v višini 36.765,60 EUR.

Aktivnosti:

- priprava in distribucija informativnega gradiva, Ultravijolična sevanja: Kako poskrbim zase?; vsebine so bile distribuirane v osnovne šole in vrtce, sodelujoči učitelji in učenci, v vrtcih pa vzgojitelji (skupaj 50.000 izvodov);
- osveščanje ciljne skupine, pomembne za preprečevanje obiskovanja solarijev, to so učenci v zadnji triadi osnovne šole - teh je bilo 7710;
- digitalno komuniciranje vsebin projekta: Oglasevanje dogodkov (sončni dan na Visoki šoli za storitve) ter fotografskega natečaja;
- interaktivne delavnice z meritvami in slikanji kože za srednješolce in tudi druge udeležence za ponazoritev vpliva sonca na kožo v izbranih šolah po Sloveniji;
- interaktivne delavnice namenjenih nosilcem kozmetične dejavnosti, predvsem s prikazi vplivov UV sevanja na kožo za fotostarjanje kože;
- fotografski natečaj na temo UV in kože: "[NE]varno sonce";
- delavnice in interaktivna predavanja za nosilce kozmetične dejavnosti in ločeno za dijake (MB in LJ);
- sončni kotiček na 7. festivalu kozmetike in velnesa, delavnice z ultrazvočnim slikanjem kože, fotanaliza kože za obiskovalce.

DELOVNO OKOLJE

Aktivnosti:

- sofinanciranje in spremljanje strokovnih in razvojnih nalog na področju varovanja zdravja delavcev za leto 2018, katerih izvajalec je KIMDPŠ, v višini 36.066,29 EUR;
- v okviru delovanja Slovenske mreže za promocijo zdravja pri delu je bilo organizirano srečanje, ki je bilo posvečeno preprečevanju in obvladovanju kemijskih tveganj pri delu. Glavni namen srečanja je bil širiti znanje o tem, v katerih delovnih okoljih se pogosto pojavljajo rakotvorne in alergene snovi, ter kako ukrepati za boljše preprečevanje in obvladovanje njihovih negativnih vplivov na zdravje delavcev;

- v letu 2017 se je začel izvajati projekt Varo delo na soncu, ki je bil nadgrajen v letu 2018 in se je nadaljeval v letu 2019. Namen projekta je v panogah, kjer vsaj deloma poteka delo na prostem: osveščati delodajalce in delavce o škodljivih vplivih dela na soncu na zdravje in varnost ter o pomenu zaščite pri takšnih delih;
- v okviru teh nalog se je izvajal tudi Projekt Varo delo z azbestom, za krovce in druge gradbene delavce. Nadaljevale so se aktivnosti za delavce, ki se na svojem delovnem mestu pogosto srečujejo z azbestnimi in azbestcementnimi izdelki in/ali odpadki, aktivnosti so bile usmerjene v ozaveščanje delavcev o nevarnosti azbesta za zdravje in okolje in ki jih je s pomočjo orodij promocije zdravja na delovnem mestu moč usposobiti za varno delo;
- vzpostavitev sistema za ugotavljanje poklicnih bolezni. Pripravljen je prevod in strokovni pregled evropskih smernic o poklicnih boleznih kot podlaga za nadaljnji razvoj sistema ugotavljanja in verifikacije poklicnih bolezni.

IONIZIRAJOČE SEVANJE (radon)

Aktivnosti:

- nadaljevanje sistematičnega pregledovanja delovnega okolja zaradi radona (meritve v vzgojno- izobraževalnih, zdravstvenih, kulturnih ustanovah);
- izvajanje sistematičnega pregledovanja bivalnega okolja v 24 občinah z največjimi koncentracijami radona v zemljini;
- sodelovanje z Zvezo slovenskih društev za boj proti raku (Evropski teden boja proti raku);
- prireditve na Prešernovem trgu v Ljubljani in Seminar v spomin dr. Dušana Reje z naslovom Sevanje in Rak);
- sodelovanje z mediji (intervjuji, izjave, izobraževalne oddaje);
- udeležba na posvetih o vplivih radona na lokalni ravni;
- razdelitev zloženke o radonu za vse učence 1. letnika srednjih šol;
- možnost izposoje preprostih merilnikov koncentracije radona;
- izvajanje uredbe o nacionalnem radonskem programu;
- priprava in razdelitev zloženke o izpostavljenosti soncu in solarijem za učence 7. razred osnovnih šol;
- sodelovanje z Zvezo slovenskih društev za boj proti raku (Seminar v spomin dr. Dušana Reje z naslovom Sevanje in Rak).

PREHRANA IN GIBANJE

Aktivnosti:

- sestanki operativne skupine in skupine državnih sekretarjev za izvajanje Re NPPTDZ;
- medresorsko usklajevanje in javna obravnava akcijskega načrta 2019-2022;
- priprava javnega razpisa na področju prehrane in telesne dejavnosti za zdravje do 2022 in izveden izbirni postopek.

Javni razpis za sofinanciranje programov varovanja in krepitev zdravja na področju prehrane in telesne dejavnosti

V okviru javnega razpisa bomo v naslednjih letih sofinancirali in spremljali izvajanje 25 programov, bodisi strokovnih kot tudi NVO, ki trajajo 4-leta, za spodbujanje zdravega prehranjevanja in telesne dejavnosti v vrednosti 2,400.000 EUR.

PROMOCIJA NACIONALNEGA PROGRAMA O PREHRANI IN TELESNI DEJAVNOSTI 2015-2025

Aktivnosti:

vzpostavljen in dopolnjen je spletni portal Dober tek Slovenija, zdravo uživaj, več gibaj! Ta informira državljane oz. deležnike nacionalnega programa Dober tek Slovenija o samem programu, njegovih ciljih in predvidenih ukrepih. Na portalu so objavljeni nekateri izdelki, ki so nastali v okviru izvedbe Javnega razpisa 2017-2019;

- v okviru navedenega razpisa je nastala tudi sodobna spletna aplikacija Veš kaj ješ?, ki potrošnikom na enostaven način s skeniranjem črtna kode pakiranega izdelka olajša med istovrstnimi izdelki izbrati živilo z ustrežnejšo prehransko sestavo;
- podrobnejše vsebine, vezane na zdravo prehranjevanje, so dostopne na portalu prehrana.si, ki ga sofinancira ministrstvo z namenom zagotavljanja strokovnih in verodostojnih informacij namenjenih širši in strokovni javnosti.

PROMOCIJE IN KAMPANJE, NAMENJENE PREVENTIVI

Aktivnosti:

- januarja in februarja 2019 smo izvajali promocijsko akcijo cepljenja proti HPV na Valu 202;
- podpora spletnemu portalu prehrana.si, ki ga sofinancira ministrstvo z namenom zagotavljanja strokovnih in verodostojnih informacij namenjenih širši, kot tudi strokovni javnosti;
- pripravljena so komunikacijska orodja za izvedbo kampanje Dober tek Slovenija, ki spodbuja zdravo prehranjevanje in redno telesno dejavnost;
- podpora aplikaciji Veš kaj ješ, ki ga sofinancira ministrstvo z namenom informiranja splošne javnosti o sestavi živil;
- kampanje na področju alkohola: Slovenija piha 0,0: Planica marec 2019, Slovenija piha 0,0 v novembru in decembru, z zaključnim koncertom v januarju 2020;
- kampanja na področju kajenja: kajenje v avtomobilu – prvi teden v septembru 2019;
- v oktobru 2019 je bil organiziran skupni nastop presejalnih programov Dora, Zora in Svit na sejmu Narava zdravje 2019;
- v sodelovanju z OKS in drugimi pristojnimi resorji smo sodelovali pri organizaciji Evropskega tedna športa v septembru 2019;
- organizirali smo strokovni posvet Soustvarjajmo okolje, ki spodbuja telesno dejavnost;
- skupaj z MZI in drugimi pristojnimi resorji smo sodelovali v evropskem tednu mobilnosti in na Slovenskih regionalnih dnevih, kjer smo predstavili pomen mobilnosti za starejše;
- Ministrstvo za zdravje z ostalimi resorji je sodelovalo pri organizaciji Kulturnega bazarja v aprilu 2019. Več na <http://www.kulturnibazar.si/domov/>.

OKUŽBE, POVEZANE Z RAKOM (CEPLJENJE, OKUŽBE S HPV, HEPATITIS B)

Aktivnosti:

- po zadnjih podatkih je delež cepljenih deklic v šolskem letu 2017/18 znašal 49,5 % in je bil najvišji v zadnjih petih šolskih letih; podatki za šolsko leto 2018/2019 bodo na voljo konec leta 2019;
- izvajanje Načrta ukrepov za povečanje deleža cepljenih v RS;
- izvajanje aktivnosti v okviru Evropskega tedna cepljenja z naslovom: Cepiva delujejo – heroji smo vsi, ki se cepimo! (priprava enotnih sporočil, izvedba novinarske konference,

sodelovanje strokovnjakov v lokalnih in nacionalnih medijih, objava informacij o cepljenju na različnih socialnih omrežjih...);

- nadaljevanje priprave predloga sprememb Zakona o nalezljivih boleznih;
- sodelovanje na strokovnem srečanju zdravnikov šolske medicine na temo cepljenja deklic in dečkov proti HPV;
- v predlogu Programa cepljenja in zaščite z zdravili za leto 2020, ki ga je pripravil NIJZ, je vključena tudi uvedba cepljenja dečkov proti HPV;
- v mesecu oktobru smo imenovali Usmerjevalni odbor presejalnih programov, v katerega so vključene asociacije bolnikov s področjih DORE, ZORE in SVITa. Prvi sestanek je bil opravljen.

OKREPITEV PREVENTIVNIH PRISTOPOV NA PRIMARNI RAVNI ZDRAVSTVENEGA VARSTVA

Nadgradnja in razvoj preventivnih programov ter njihovo izvajanje v primarnem zdravstvenem varstvu in lokalnih skupnostih

V okviru javnega razpisa Ministrstvo za zdravje sofinancira nadgradnjo in razvoj preventivnih programov ter njihovega izvajanja v primarnem zdravstvenem varstvu in pripadajočih lokalnih skupnostih v 25 zdravstvenih domovih v Sloveniji, s ciljem doseganja boljšega zdravja, z zdravjem povezane kakovosti življenja in zmanjševanja neenakosti v zdravju v lokalni skupnosti. Javni razpis delno financirata Evropski socialni sklad namenjen izbranim zdravstvenim domovom v vrednosti 11.261.294,39 EUR in Evropski sklad za regionalni razvoj, namenjen investicijskemu delu za izgradnjo ustreznih kapacitet in nakup ustrezne opreme za izbrane zdravstvene domove, na katerega so se prijavile občine/mestne občine ustanoviteljice zdravstvenega doma v vrednosti 4.327.721,20 EUR, za časovno obdobje od februarja 2018 do decembra 2019.

Strokovno podporo in usmerjanje pri izvajanju projektnih aktivnosti ter vsebinsko spremljanje sta izvajala MZ in NIJZ v okviru »Modela skupnostnega pristopa krepitve zdravja in zmanjševanje neenakosti v zdravju v lokalnih skupnostih«, za katera so bila odobrena finančna sredstva v višini 2.986.273,00 EUR.

Namen projekta:

- krepitev javnozdravstvene vloge ZD,
- implementacija nadgradenj preventivnih pregledov za otroke in mladostnike,
- izvajanje preventivnih obravnav za ogrožene otroke in mladostnike,
- izvajanje integrirane preventive kroničnih bolezni na primarni ravni zdravstvenega varstva,
- vključevanje ranljivih oseb v preventivno zdravstveno varstvo,
- uvajanje modela skupnostnega pristopa za krepitev zdravja in zmanjševanje neenakosti v zdravju v lokalnih skupnostih.

Čas izvajanja projekta: 2 leti (od februarja 2018 do konca decembra 2019)

Z implementacijo nadgradenj preventivnih programov smo prispevali:

- k boljši informiranosti posameznikov, motiviranosti in posledično vključenosti v preventivne programe ter k dostopnejšim, sprejemljivejšim in ustrežnejšim preventivnim obravnavam;

- z vidika izvajalcev: boljše doseganje ciljev preventivnih programov zaradi usklajenega izvajanja preventive, timskega pristopa, sodelovanja in povezovanja med vsemi izvajalci preventivnih programov v ZD in pripadajočem lokalnem okolju.
- k boljšemu zdravju in z zdravjem povezani kakovosti življenja prebivalcev 25 lokalnih skupnostih.

Predvideni rezultati:

- nove strukture v ZD za podporo pri izvajanju integrirane preventive in zmanjševanje neenakosti v zdravju za vse populacijske skupine;
- 25 centrov za krepitev zdravja (samostojne enote v ZD, z lastnim kadrom, okrepitev skrbi za javno zdravje, zmanjševanje neenakosti v zdravju, kakovostni preventivni programi, izboljšanje kazalnikov zdravja na lokalni ravni);
- vključitev ranljivih skupin v preventivne programe;
- izvajanje nadgradenj pri preventivnih pregledih otrok in mladostnikov;
- izvajanje dodatnih preventivnih aktivnosti patronažne službe;
- po modelu skupnostnega pristopa vzpostavitev Lokalne skupine za krepitev zdravja in zmanjševanje neenakosti v zdravju (okrepitev povezovanja in sodelovanja sodelujočih struktur in deležnikov v lokalnem okolju);
- izgradnja ustreznih kapacitet, prostorov in nakup opreme za tiste ZD, ki bodo izbrani na javnem razpisu.

OPOLNOMOČENJE IN OZAVEŠČANJE BOLNIKOV NA PODROČJU KRONIČNIH NENALEZLJIVIH BOLEZNI

Javni razpis za sofinanciranje programov varovanja in krepitev zdravja na področju kroničnih nenalezljivih bolezni

V okviru javnega razpisa se v letu 2019 izteka spremljanje 3-letnih (2017, 2018, 2019) programov nevladnih organizacij (v nadaljevanju NVO), ki so namenjeni opolnomočenju in ozaveščanju na področju kroničnih nenalezljivih bolezni s finančnimi sredstvi v višini 1.229.165,00 EUR.

Izbrani programi na področju raka so bili: Europacolon, Europa Donna, Ko-rak, Društvo onkoloških bolnikov, Slovensko združenje bolnikov z limfomom in levkemijo, RKS Murska Sobota in Zveza društev za boj proti raku.

RAZISKOVALNI PROJEKTI (CRP) in APLIKATIVNI RAZISKOVALNI PROJEKTI

Sofinanciranje in spremljanje izvedbe programov CRP za področje raka:

- razvoj kazalnikov in metodologije spremljanja poznih posledic zdravljenja raka v otroštvu na nacionalni ravni - vrednost 40.000,00 EUR, MZ sofinancira 20.000,00 EUR;
- pilotna raziskava o individualizirani celostni rehabilitaciji bolnic z rakom dojke 2019-2022 - vrednost 110.000,00 EUR, Mz sofinancira 55.000,00 EUR;
- analiza stanja na področju diagnostike in zdravljenja uroloških rakov (skupna vrednost 30.000 EUR od tega MZ 15.000 EUR);
- kadrovske potrebe za izvajanje zdravljenja raka v RS (skupna vrednost 30.000 EUR od tega MZ 15.000 EUR);
- razvoj in implementacija orodja za določanje individualne ogroženosti z rakom dojk v slovenski populaciji (skupna vrednost 40.000 EUR od tega MZ 20.000 EUR);

- analiza kazalnikov in promocija ustnega zdravja prebivalcev Slovenije (skupna vrednost 100.000 EUR od tega MZ 50.000 EUR), projekt traja 30 mesecev, do konca leta 2020.

2. SEKUNDARNA PREVENTIVA

A. Državni presejalni program ZORA: kratko preliminarno poročilo 2019 in plani 2020 za Državni program obvladovanja raka

Dr. Urška Ivanuš, vodja programa ZORA

Rezultati programa ZORA v preteklem letu in načrti za prihodnost so bili izvajalcem in odločevalcem programa predstavljeni na 9. izobraževalnem dnevu programa ZORA, ki je potekal 12. 11. 2019 na Brdu pri Kranju. Celotno poročilo je objavljeno v zborniku dogodka.

Incidenca raka materničnega vratu (RMV) se v Sloveniji še naprej zmanjšuje. V zadnjih dveh letih je bila po podatkih Registra raka incidenca RMV manjša kot kadarkoli v preteklosti. V letu 2017 je zbolelo 85 žensk (starostno standardizirana incidenčna stopnja (svetovni standard) 4,9/100.000), leta 2018 pa 106 žensk (6,6/100.000 žensk). Z incidenco RMV v letu 2017 Slovenija skoraj dosega mejo eliminacije RMV kot javnozdravstvenega problema, ki jo je Svetovna zdravstvena organizacija postavila pri 4/100.000 žensk.

Triletna pregledanost žensk starih 20–64 let v programu ZORA je v zadnjem obdobju (2016–2018) ponovno 72 %. Pregledanost se zmanjšuje pri najmlajših ženskah v starostni skupini 20–29 let in povečuje pri najstarejših ženskah v starostni skupini 50–64 let, s čimer se zmanjšuje razlika v pregledanosti glede na starost. Še vedno ne dosega ciljne vrednosti 70 % pri ženskah starejših od 50 let. Še vedno je prisotna razlika v pregledanosti žensk glede na regijo stalnega bivališča, največja je v regijah Nova Gorica in Ravne, manjša od ciljne vrednosti 70 % pa v Murski Soboti, Kopru in Mariboru.

Strateški projekti programa ZORA:

Strateški projekti programa ZORA, ki se bodo nadaljevali v letu 2020, so usmerjeni v priprave na **spemembo presejalne politike programa ZORA**. Po petnajstih letih uspešnega delovanja se program ZORA srečuje z novimi izzivi. Evropske smernice za zagotavljanje kakovosti v presajanju za RMV, dopolnjene leta 2015, predlagajo presojo presejalne politike, ki vključuje spremembo presejalnega testa pri izbranih ženskah (starejših, cepljenih proti okužbi s HPV) in podaljšanje presejalnega intervala pri tistih, ki bodo presejane s testom HPV. Globalna strategija SZO za eliminacijo RMV kot javnozdravstvenega problema nam obenem zastavlja nov cilj – doseči in ohraniti starostno standardizirano incidenčno stopnjo RMV pod ciljno vrednostjo 4/100.000 žensk. Sprememba presejalne politike je v tako uspešnem programu, kot je slovenski, vedno tvegana – tvegano je tako ukrepati, kot ne-ukrepati:

- Če v uspešen program uvedemo spremembe, ki jih laična in strokovna javnost ne sprejmeta, se lahko po eni strani zmanjša udeležba žensk v organiziranem programu, po drugi strani pa se lahko razmahne priložnostno presejanje, ki ne sledi strokovnim priporočilom in ni podvrženo nadzoru kakovosti.
- Če sprememb v programu ZORA ne načrtujemo in uvedemo pravočasno, tvegamo, da bodo ženske in strokovnjaki začeli spremembe uvajati na lastno pobudo, neorganizirano, brez nadzora kakovosti. Glede na vsa do sedaj znana strokovna dognanja, neorganiziran pristop v presejanju zagotovo prinese manj koristi in več škode kot organiziran.
- Vse to lahko vodi v zmanjšanje učinkovitosti presejalnega programa ter porušeno ravnovesje med koristmi in škodo (vključno s stroški) preventive RMV v Sloveniji.

V programu ZORA smo se na nujne spremembe že začeli pripravljati in smo jih tudi predvideli v Državnem programu obvladovanja raka. Presoja presejalne politike in uvajanje sprememb bodo potekali večfazno. V prvi fazi v okviru programa ZORA potekajo:

- **Projekt prenove informacijskega sistema programa ZORA**, ki je po dveh letih na 60 % realizacije. Do konca leta 2019 bodo predvidoma v testno okolje vključeni vsi citopatološki laboratoriji in oba laboratorija HPV ter pilotne ginekološke ambulante. V času projekta smo v okviru širših delovnih skupin strokovnjakov pripravili **strokovne podlage (standarde) za izvide s področja citopatologije, HPV, histopatologije in kolposkopije**. Na področju histopatologije smo v fazi usklajevanja standardov s širšo skupino patologov, medtem ko so drugi standardi usklajeni znotraj širših delovnih skupin in z vključevanjem novih izvajalcev v testno okolje ne pričakujemo večjih sprememb, dopuščamo pa možnosti za izboljšavo vse do zaključka testiranja. Novi standardi bodo vključeni tudi v **Programske smernice ZORA**, ki so v pripravi in bodo zaključene leta 2020. Centralno vabljenje žensk na presejane preglede in obveščanje o izvidu bo realizirano ob implementaciji novega informacijskega sistema ZORA, takrat bodo v elektronski krog povezani vsi izvajalci programa.
- **Pilotna študija uvajanja tekočinske tehnologije v program ZORA** in v Slovenijo. Ob spremembi presejalne politike je nujen prehod na tekočinsko tehnologijo, ki omogoča odvzem enega vzorca, iz katerega nato v laboratoriju opravijo vse potrebne teste (presejalne in triažne), brez dodatnih pregledov ženske pri ginekologu. Študija se je uradno začela 17. septembra 2019, z delavnico Diagnostika predrakavih in rakavih sprememb materničnega vratu v vzorcih tekočinske citologije. Na delavnici so se presejalci in citopatologi iz vseh slovenskih laboratorijev začeli usposabljeni za pregledovanje brisov materničnega vratu v tekočinskih vzorcih. Prve slovenske vzorce za študijo so odvzeli ginekologi Ginekološke klinike UKC Ljubljana dne 8. 11. 2019, v naslednjih treh letih naj bi skupno odvzeli okoli 5.000 vzorcev.

Glavni izzivi programa ZORA:

V prehodnem obdobju se srečujemo s starimi in novimi izzivi, ki jih moramo obvladati sedaj, saj le tako lahko preprečimo zmanjšanje učinkovitosti programa ZORA in škodo, ki bi lahko nastala zaradi razmaha priložnostnega presejanja ali manjše kakovosti dela v programu ZORA.

Kot prednostna področja za ukrepanje smo člani Strokovnega sveta programa ZORA in vseh/različnih strokovnih skupin programa ZORA (za ginekologijo, citopatologijo, histopatologijo, molekularno diagnostiko, epidemiologijo in informatiko) prepoznali:

1. Ureditev kolposkopije na državni ravni
2. Zagotovitev kakovosti citopatologije v prehodnem obdobju
3. Podporo ključnih deležnikov pri uvajanju tekočinske tehnologije v program ZORA
4. Odziv na grožnjo priložnostnega presejanja s testom HPV doma

B. Državni presejalni program SVIT: kratko preliminarno poročilo 2019 in plani 2020 za Državni program obvladovanja raka

Dr. Dominika Novak Mlakar, dr. med., spec., vodja programa SVIT

Aktivnosti Programa SVIT potekajo skladno s ciljema zastavljenima v Državnem programu za obvladovanje raka (DPOR) 2017-2021. Predvideni ukrepi so izvedeni v okviru načrtovanih časovnic.

1. Cilj: **Vzpostaviti vzdržen sistem upravljanja presejalnega programa, skupaj s strokovnimi smernicami in kontrolo kvalitete.**

- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (ZZPPZ - B), ki vključuje Zbirko podatkov Programa Svit se je začel izvajati 1.1.2019.
  - 28.3.2019 je potekala svečana obeležitev 10. obletnice izvajanja Programa Svit s predstavitev rezultatov in dosežkov.
  - 16.3.2019 je bilo izvedeno izobraževanje Svit patologov.
  - 13. in 27.11.2019 je bilo izvedeno redno letno izobraževanje Svit kolonoskopistov.
  - S Splošnim dogovorom 2019 so bila za kolonoskopije v Programu Svit zagotovljena dodatna sredstva za sedacijo in globoko sedacijo za 10-15% pacientov, ki ob preiskavi občutijo hudo do neznosno bolečino. S 1.6.2019 se je s prilagoditvijo informacijskega sistema začelo ob Svit kolonoskopijah uporabljati sedacijo in globoko sedacijo v breme ZZS.
  - Prenovljena je bila spletna stran programa.
  - Posodobljena so bila glasovna navodila za slepe in slabovidne.
2. Cilj: **Povečati udeležbo v Programu Svit na 65 % za vse ciljne populacije do konca 2019.**
- Odzivnost na vabilo v presejalni program je bila v prvih 9 mesecih leta 2019 64,96 % (moški 59,35 %, ženske 70,25 %). Presejane je bilo 60,69 % populacije. Pozitiven presejalni test je imelo 8.333 oseb. Opravljenih je bilo 8.046 kolonoskopij. Aktivnosti vabljenja ciljne populacije in presejalnega testiranja potekajo po načrtu.
  - Izbrane osebne zdravnike (IOZ) smo iz Programa Svit obvestili o seznamu opredeljenih pacientov, ki so v letu 2018 sodelovali v presejalnem programu in imeli negativen izvid presejalnega testa. O opredeljenih pacientih s pozitivnim izidom presejalnega testa jih obveščamo sproti. V letu 2019 smo IOZ trikrat obvestili o ne-odzivnikih na vabilo v program in o osebah, ki niso vrnile vzorcev blata. IOZ, diplomirane medicinske sestre v ambulantah družinskih zdravnikov, zdravstvene sodelavce na Svitovih info točkah v zdravstvenih domovih ter patronažne sestre vzpodbujamo k uporabi predlaganega algoritma za delo z neodzivniki v presejalni program.
  - Potekajo aktivnosti za vzpostavitev možnosti elektronske prijave za sodelovanje v Programu Svit.
  - Tečejo priprave na Svit-ov dan, ki je namenjen izvajalcem Programa Svit in bo 11.12.2019.

Predstavitve Programa Svit mednarodni strokovni javnosti v 2019:

- 3.-5.6.2019, Rotterdam, Nizozemska, International Cancer Screening Conference (ICSN) 2019: tretja nagrada za najboljši abstrakt med več kot 100 predstavljenimi posterji,
- 27.9.-1.10.2019, Barcelona, Španija, The European Society for Medical Oncology (ESMO): vodja DPOR je predstavil dosežke presejalnih programov za zgodnje odkrivanje raka Program Svit, DORA, ZORA.

Načrtovane aktivnosti za 2020:

- Izvajanje aktivnosti vabljenja ciljne populacije in presejalnega testiranja po planu. Evalvacija izvedenih aktivnosti.
- Dopolnitev smernic Programa Svit.
- Letno srečanje in izobraževanje izvajalcev Programa Svit.
- Mnenjska raziskava med splošno javnostjo o razpoložljivih informacijah o Programu Svit.
- Promocijske aktivnosti namenjene ciljni, splošni in strokovni javnosti.
- Aktivnosti za vključitev algoritma za delo z neodzivniki v presejalni program v delovne aktivnosti diplomirane medicinske sestre v ambulanti družinskega zdravnika.

C. Državni presejalni program DORA, kratko preliminarno poročilo 2019 in plani 2020 za Državni program obvladovanja raka

Mag. Maksimiljan Kadivec, vodja programa DORA

- od januarja do konca novembra 2019 je bilo v programu DORA po celotni Sloveniji skupaj slikanih **101.472 žensk**, s čemer je letni plan za leto 2019 (100.000 žensk) presežen, saj bo slikanje žensk potekalo tudi v decembru;
- udeležba žensk v prvi polovici leta (januar - junij) 2019 na območju celotne Slovenije je bila **78 %**;
- od **6.11.2019 v polnem obsegu deluje Presejalno-diagnostični center programa DORA v UKC Maribor**, saj izvaja od takrat dalje dodatno diagnostiko tudi za ženske, ki so slikane v programu DORA v OE ZZZS Celje in s tem pokriva dodatno diagnostiko za ženske iz programa DORA iz OE ZZZS Maribor, Murska Sobota, Ravne na Koroškem in Celje, dodatno diagnostiko za druge območne enote (OE ZZZS Ljubljana, Kranj, Nova Gorica, Koper, Novo Mesto, Krško) pa še naprej izvaja OI Ljubljana.

3. DIAGNOSTIKA IN ZDRAVLJENJE

- vzpostavljena Mreža diagnostike in zdravljenja za maligni melanom;
- aktivnosti za mrežo diagnostike in zdravljenja raka dojke;
- izvajanje Ciljnega raziskovalnega programa za ugotavljanje kadrovske zasedbe in kadrovskih potreb za izvajanje zdravljenja raka v RS;
- izvajanje Ciljnega raziskovalnega programa za ugotavljanje kvalitete oskrbe bolnikov z urološkimi raki (diagnostika in zdravljenje) v RS;
- vzpostavljanje 2. Radioterapevstkega centra v UKC MB (v letu 2019 novi specialisti);
- mreža systemskega zdravljenja raka v nastajanju z odkloni od načrtanega cilja (Celje, SG). Interes za odločitev za to specializacijo med diplomanti ni velik. Predstavitve tega problema Svetu za izobraževanje SZD. Prehajanje specialistov v terciarne centre. Nihče od specialistov ni odšel v tujino.

4. CELOSTNA REHABILITACIJA

Doc. dr. Lorna Zadavec Zaletel, dr.med.; Koordinatorica za področje Celostne rehabilitacije v sklopu DPOR

Poročilo in načrt dela

V letu 2019 je delovna skupina celostne rehabilitacije dopolnila klinične smernice za celostno rehabilitacijo bolnic z rakom dojke in otrok z možganskim tumorjem in jih predstavila širši strokovni javnosti v juniju 2019 na Onkološkem vikendu v Laškem.

V letu 2019 smo pridobili dva projekta CRP:

- Projekt z naslovom »Razvoj kazalnikov in metodologije spremljanja poznih posledic zdravljenja raka v otroštvu na nacionalni ravni«, katerega nosilka je prof. dr. Vesna Zadnik;
- projekt za naslovom »Pilotna raziskava o individualizirani celostni rehabilitaciji bolnic z rakom dojke 2019-2022«, katerega nosilec je prof. dr. Nikola Bešič. Namen tega projekta je razvoj in testiranje novega sistema celostne rehabilitacije za onkološke bolnike v Sloveniji ter njihovo kasnejše posplošenje na druge skupine onkoloških bolnikov.

Delovna skupina za celostno rehabilitacijo je od oktobra do decembra 2019 na rednih delovnih sestankih pripravila klinično pot za celostno rehabilitacijo onkoloških bolnikov z rakom dojke in

izvedla druge postopke za uspešen začetek vključevanja bolnic v pilotni program celostne rehabilitacije znotraj mreže navedenih izvajalcev za pilotni projekt celostne rehabilitacije onkoloških bolnikov z rakom dojke. Vključevanje bolnic bo potekalo na Onkološkem inštitutu, projekt bo trajal 3 leta.

Od začetka novembra 2019 potekajo tudi dejavnosti za vzpostavitev nacionalnega sistema spremljanja poznih posledic zdravljenja raka v otroštvu. V naslednjih dveh letih bomo uskladili definicije posameznih kazalnikov s področja poznih posledic zdravljenja raka v otroštvu, vzpostavili nacionalni register za sledenje poznih posledic zdravljenja raka v otroštvu v okviru Registra raka Republike Slovenije, ocenili prevalenco poznih posledic in drugih primarnih tumorjev pri bolnikih, ki so se zdravili zaradi raka v otroštvu in na podlagi ugotovitev raziskave predložiti načrt nacionalnega spremljanja poznih posledic zdravljenja raka pri odraslih.

5. PALIATIVNA OSKRBA

mag. Mateja Lopuh, dr.med., Državna koordinatorica razvoja paliativne oskrbe

V letu 2019 smo v okviru Državne koordinacije sledili izsledkom delovne skupine in ciljem zastavljenega Akcijskega načrta za obdobje 2017 -2020 v okviru Državnega programa. Ob koncu leta 2017 do sredine leta 2018 je izhodišča za oblikovanje Akcijskega načrta pripravila Delovna skupina, ki je bila razdeljena v podskupine za vse nivoje zdravstvenega varstva, za izobraževanje in za pridružene poklicne skupine. Podskupina za pridružene poklicne skupine se v letošnjem letu še ni sestala. Pregledali smo tudi zakonske podlage in predlagali potrebne spremembe.

Dosedanji rezultati so predstavljeni v spodnjem prikazu.

1. ORGANIZACIJSKI VIDIKI PALIATIVNE OSKRBE

/podskupina za bolnišnični nivo, primarno zdravstvo in mobilni paliativni tim/

	storitve	izvajalci	Lokacija	zahteve
BOLNIŠNIČNI NIVO /sekundarni in terciarni nivo/	Osnovna PO Specializirana PO	Ves medicinsko-negovalni kader Dodatno izobraženi strokovnjaki, večpoklicni tim	Vsi oddelki Posebne enote, konziliarna služba, ambulantna dejavnost	Temeljno izobraževanje Poglobljeno znanje, organizacije enote/oddelka, kriteriji za sprejem, odpustno pismo, konziliarni izvid
PRIMARNI NIVO	Osnovna PO	Ves medicinsko negovalni kader /zdravniki, patronažna med. služba	V ambulanti in na terenu / hišni obiski/	Pregled storitev osnovne paliativne dejavnosti
MOBILNI PALIATIVNI TIM	Specializirana PO	Dodatno usposobljeni strokovnjaki, večpoklicni tim	Povezuje primarni in bolnišnični nivo	Zagotoviti kader in opremo za delo teh enot, kriteriji za obravnavo

Ad1) **Podskupina za bolnišnični nivo** je pripravila kriterije za oblikovanje specializirane paliativne enote/oddelka, kriterije za sprejem na ta oddelek, strukturo odpustnega pisma, definicijo konziliarne službe.

Ugotovili smo da je predviden posteljni fond iz DP /200 postelj za Sloveniji/ zadosten za potrebe bolnikov, ki potrebujejo paliativno oskrbo: Upošteva je bolnikove želje po obravnavi v domačem okolju bo ta številka zagotovo še nižja. Potrebno je tudi razumeti, da storitve PO niso namenjene reševanju socialnih situacije. Dela specializiranih paliativnih enot ne smemo enačiti z negovalni oddelki, čeprav so bolniki lokacijsko nameščeni prav tam

Financiranje bolnišnične paliativne oskrbe je zagotovljeno preko plačevanja SPP storitev, pediatrični paliativni tim ima zagotovljeno dodatno financiranje.

Naloge do konca 2020:

- umestitev paliativne dejavnosti med bolnišnične dejavnosti: zahtevana je sprememba ZZVZZ
- stimulacija vodstev bolnišnic, da pristopijo k ustanavljanju služb za paliativne dejavnosti.
- izsledke dela smo predstavili na posvetu na ZZS, 9.10. 2019.

Ad2) **Podskupina za primarni nivo** je pregledala nabor storitev, ki jih je pripravila že prejšnja delovna skupina. Povezali so se z Odborom za osnovno zdravstvo. Na skupnem sestanku smo ugotovili, da je bil cilj napačno razumljen in se dogovorili za pripravo izboljšav. Potrebno je opredeliti minimalne zahteve za izvajanje paliativne oskrbe s strani izbranega osebnega zdravnika. Dodatno je potrebno ovrednosti še storitve ambulantne dejavnosti. Pomisleki so bili izraženi glede vključevanja svojcev, ki bi potrebovali dodatno pomoč s strani zdravnika, ki vodi bolnika. Poudarek je na dejstvu, da primarni nivo lahko zagotavlja zadostno paliativno oskrbo za 80 % bolnikov s paliativno boleznijo. Znanje izvajalcev trenutno ne omogoča, da bi temu zadostili. Potrebno je okrepiti tudi druge strukture /negovalni kader/, ki omogočajo razbremenjevanje svojcev in bivanje bolnika v domačem okolju.

Naloge do konca 2020:

- doseči sprejetje nabora storitev, ki jih zahteva osnovna paliativna oskrba
- opredeliti kriterije za napotitev v specializirano paliativno oskrbo
- omogočiti izobraževanje iz večšin paliativne oskrbe za primarni nivo

Ad3) **Podskupina za mobilni tim** je ugotovila, da je v Splošnem dogovoru po predlogu MZ že umeščeno financiranje za dejavnost teh enot. Dosedaj še nobena bolnišnica ni pristopila k izvajanju tega programa. Program se sicer izvaja v SB Jesenice iz lastnih virov.

Storitve so opredeljene in se tudi v celoti plačujejo. Z Aneksom 2 so nastopile bistvene spremembe v organizaciji dela mobilnih enot, tako da bo potrebna ponovna umestitev v SD 2020.

Mobilni tim je vključen tudi v dispečerski sistem, kar pomeni, da bo možen klic neposredno na mobilno enoto.

Naloge do konca 2020:

- ponovno umeščanje dejavnosti v SD 2020
- spodbujanje vodstev bolnišnic k vpeljavi programa

2. IZOBRAŽEVANJE

Evropsko združenje za paliativno oskrbo (EAPC) je leta 2013 izdalo priporočila za učenje večšin paliativne oskrbe. Poudarek EAPC je na skupnem deblu izobraževanja za vse specialnosti, ki se s temi bolniki srečujejo, in s tem povezanim načinom razmišljanja, ki omogoča razvoj enakega razumevanja principov in ciljev paliativne oskrbe.

Temeljni sestavni deli paliativne oskrbe vključujejo avtonomijo bolnika, spoštovanje, ustrezen odnos med bolnikom in zdravstvenim delavcem, kvaliteto življenja, odnos do življenja in smrti, komunikacijo, osveščanje javnosti, interdisciplinarni pristop in podporo v fazi žalovanja.

Zelo pomembna veščina je sposobnost prilagajanja zdravstvenih delavcev na bolnikov način življenja in na njegove vrednote ter seveda okolja, v katerem bolnik živi. Ker so v oskrbo vključeni bolniki z neozdravljivo kronično boleznijo, katerih življenjska doba je pričakovano krajša, je pomembno pravočasno prilagajanje ciljev obravnave v luči zagotavljanja čim večja kvalitete življenja.

V Sloveniji se soočamo s pomanjkanjem znanja iz teh veščin. Za povečanje osveščenosti in strokovnega znanja je potrebno izobraževanje na več nivojih (tabela 1). Še posebno pomembno je pridobivanje veščin paliativne oskrbe v času različnih osnovnih specializacij, saj je za racionalno vzpostavitev primerne oskrbe potrebno zajeti veliko število bodočih kliničnih specialistov različnih specialnosti naenkrat.

Ustrezna znanja bi lahko bodoči specialisti pridobili na 60-urnem tečaju z zaključnim izpitom. Uvrstitev tečaja je smiselna v zadnja dva letnika specializacije, da imajo udeleženci že določena klinična znanja.

Tabela 1. Nivojsko izobraževanje na področju paliativne oskrbe

Nivo	Osnovna paliativna oskrba	Specializirana paliativna oskrba	organizator
Dodiplomski študij			
	Izbirni predmeti: MF Ljubljana - paliativna oskrba na domu bolnika MF Maribor : osnove paliativne oskrbe	ne	MF Ljubljana- v pripravi MF Maribor- se izvaja
Strokovni izpit			
	Dve uri predavanj pred strokovnim izpitom v skupnem enotedenskem izobraževanju	ne	MZ
Podiplomski študij			
- osnovne specializacije	60-urni tečaj osnovnih veščin – za družinsko medicino, anestezijo, interno medicino, nefrologijo, infektologijo, ginekologijo, intenzivno medicino, onkologijo, kardiologijo, pediatrijo in otroško nevrologijo, gastroenterologijo, pulmologijo, žilne bolezni, nevrologijo	ne	MZ – Državna koordinacija paliativne oskrbe, ZZS, SZD, ožja delovna skupina za pripravo kurikuluma
- subspecializacija		Posebna znanja SZD	Glej zgoraj
Individualno izobraževanje			
- kadarkoli	tečaji in šole različnih strokovnih združenj in organizacij	ne	strokovna združenja in organizacije

Paliativna oskrba bolnika z napredujočo, neozdravljivo boleznijo je lahko splošna ali specializirana. Veščine splošne paliativne oskrbe morajo biti v izobraževalnem sistemu dostopne vsem, ki se srečujejo s takimi bolniki. Za zagotovitev zadostnega nivoja znanja je potrebno poglobljeno izobraževanje iz veščin paliativne oskrbe. Kadar je oskrba bolnika preveč zahtevna (kompleksni simptomi, zahtevna družinska situacija, težko soočanje z boleznijo, zahtevno spreminjanje ciljev zdravljenja), je potrebna napotitev v specializirano paliativno oskrbo. Specializirano paliativno oskrbo zagotavlja medicinsko negovalni kader, ki se ukvarja samo s to specialnostjo.

V praksi v svetu obstaja več modelov oblikovanja paliativnih timov – veliki multidisciplinarni timi, transdisciplinarni pristop v manjših timih, ki pomeni prenos znanja iz ene na drugo poklicno skupino in ob tem prepoznavanje meja posameznih specialnosti. Medtem, ko se osnovna paliativna oskrba zagotavlja na vseh nivojih zdravstvenega varstva, je specializirana paliativna oskrba zagotovljena na sekundarnem in terciarnem nivoju v obliki oddelkov ali enot za paliativno oskrbo, konziliarne službe in v obliki mobilnih paliativnih timov, ki zagotavljajo prehod iz inštitucije v domače okolje.

60-urni tečaj omogoča pridobitev znanja iz desetih temeljnih kompetenc v paliativni oskrbi: razumevanje poteka življenja ogrožajočih/ omejujočih bolezni, spodbujanje kvalitete življenja, iskanje bolnikov vrednot, prepoznavanje potreb družine oz. primarnih oskrbovalcev, lajšanje telesnih simptomov napredujoče bolezni, razumevanje kompleksnosti simptomov. Vključeni so vsi člani tima. Zelo pomembno je dobro poznavanje predvidenega poteka bolezni, napovedovanje pričakovanih simptomov in oskrba ob koncu življenja. Pravočasno zaznavanje potreb po specializirani oskrbi je za bolnike ključnega pomena.

Vsebina silabusa je razdeljena po naslednjem principu:

- osnove paliativnega pristopa 5%
- obvladovanje bolečine in ostalih simptomov 50%
- psihosocialni vidik in duhovni del oskrbe 20%
- etični in pravni vidiki oskrbe 5%
- komunikacija 15%
- timsko delo in skrb za lasten razvoj 5%.

Poleg teoretičnega dela je predviden tudi praktični del ob bolniku pod vodstvom mentorja. V praktičnem delu bi pripravili pisne načrt paliativne obravnave za 25 bolnikov – po nemškem zgledu.

Izpeljane naloge:

- Priprava izbirnega predmeta na MF Ljubljana: vodenje bo prevzela Katedra za anesteziologijo; naslov predmeta bo Oskrba bolnika s paliativno boleznijo na vseh ravneh zdravstvenega sistema: začetek januarja 2020
- Vpeljava obveznega izobraževanja iz vsebin paliativne oskrbe v programe specializacij

Izhodišča delovne skupine je prevzela Koordinativna skupina pri MZ /člani: Jelka Lindič, Gregor Prosen, Nevenka Krčevski Škvarč, Sergeja Gregorčič, Mateja Lopuh/, ki je vzpostavila povezavo z Inštitutom za paliativno medicino in oskrbo. V nadaljevanju bo skupaj s Slovenskim združenjem za paliativno in hospic oskrbo koordiniral izvajanje programa učenja paliativnih veščin v programih specializacij.

Na predlog MZ je bila pobuda k vpeljavi obveznega izobraževanja obravnavana na GSS pri SZD, ki je na svoji seji 12.11. sprejel soglasen sklep, da podpre predlog MZ v zvezi z vpeljavo obveznih vsebin v programe specializacij.

ZZS preko Sveta za izobraževanje na Strokovnem posvetu 9.10. je izkazala podporo predlogu MZ v zvezi z vpeljavo obveznega izobraževanja

MZ pripravi spremembo Pravilnika o specializacijah z zagotovitvijo sredstev za izobraževanje za omenjene specializacije.

GSS pri SZD je pozval Slovensko združenje za paliativno in hospic oskrbo, da pripravi kurikulum izobraževanja. MZ je spodbudilo povezavo med združenjem in Inštitutom m za paliativno medicino in oskrbo pri MF v Mariboru, da skupno koordinirajo izvedbo / sestanek 5.12./

- 1) MZ je zagotovilo dve uri obveznega izobraževanja za vse zdravnike pred strokovnim izpitom
- 2) Še naprej se spodbuja strokovna združenja k izvajanju izobraževanj iz področja paliativne oskrbe

Končni izsledki:

- Dejavnost državne koordinacije poteka v okviru DZV v skladu z Državnim programom in zastavljenimi cilji iz AN 2017 -2020. Usmerjena je v enakomeren regijski razvoj in za vse bolnike, ki tako oskrbo potrebujejo, ne glede na diagnozo ali fazo bolezni.
- Potrebne so zakonodajne spremembe za pravnoformalno umestitev organizacijskih oblik PO v sistem ZV – osnovni predlog je bil že podan v predlogu spremembe ZZVZZ in ZZdej
- Ne glede na vsa prizadevanja MZ strokovna javnost premalo prepoznava potrebo po izvajanju PO, ki je temeljna pravica vseh državljanov Slovenije, nezadostna je stimulacija izvajalcev tovrstne oskrbe in posledično ne narašča število bolnikov in njihovih svojcev, ki bi tako oskrbo dobili.
- Na pobudo MZ je bila dosežena soglasna podpora s strani GSS pri SZD in ZZS k vpeljavi enotnega izobraževanja iz veččin PO za posamezne specializacije
- PO je umeščena tudi v DPOR, kjer pa so cilji usmerjeni samo na onkološko populacijo /glej spletno stran/ , kar vzbuja nezadovoljstvo pri ostalih skupina bolnikov, ki svojega DP nimajo
- Smiselno je, da tudi DPOR prevzame cilje državne koordinacije in jih samo prenaša na populacijo bolnikov z rakom. V obstoječem DPOR navedeni cilji namreč niso usklajeni /razen v delu, ki se nanaša na izobraževanje/
- Pri različnih ciljih, ni jasno kdo bo čemu sledil. Glede na to, da je v Sloveniji predvidena centralna koordinacija paliativne oskrbe, pa je smiselno, da se cilji in akcijski načrt oblikujejo na enem mestu in da je jasno določeno, kdo je za izvedbo odgovoren in seveda, da je to razvidno iz letnih poročil / ni poročila o izvedbi ciljev za področje PO, ki so izhajali iz DPOR 2010-2015/

6. RAZISKOVANJE

prof. dr. Maja Čemažar, univ. dipl. biol.

Poročilo o uresničevanju ciljev DPOR na področju znanstveno raziskovalne dejavnosti za leto 2019 in načrt za leto 2020

OI je v zvezi z uresničevanjem ciljev DPOR na področju znanstveno raziskovalne dejavnosti (*Uresničevanje cilja 1 – DPOR: Usklajena zakonodaja o raziskovalni dejavnosti, ki omogoča dodatno raziskovalno delo zdravstvenim delavcem ob 100-odstotni zaposlitvi, začne veljati do konca leta 2019*) opravil naslednje aktivnosti:

- 1) V letu 2018 pripravil predlog sprememb zakonodaje (cilj 1), ki so bili upoštevani v predlogu osnutka zakona o raziskovalni in razvojni dejavnosti, ki je bila v javni razpravi do maja 2019. Zakon spreminja (širi) definicijo javne raziskovalne organizacije (JRO), kamor poleg javnih raziskovalnih zavodov, javnih univerz in javnih visokošolskih zavodov, po predlogu zakona uvršča tudi javne zavode s področja zdravstvene dejavnosti, ki so skladno z zakonom, ki ureja zdravstveno dejavnost, opredeljeni kot klinika ali klinični inštitut.
- 2) Ob sprejetju sprememb zakona (to trenutno še ni znano kdaj bo) bi to pomenilo eventuelno ureditev sistemskega financiranja za področje medicine in posledično možnost povečanja sredstev za znanstveno raziskovalno dejavnost na področju medicine ter dalo zeleno luč za ureditev statusa zdravnikov za njihov obseg raziskovalnega dela, kot predlagano v ciljnih DPOR.

V letu 2020 bi bili nadaljnji cilji, ob predpostavki da bo nov zakon na področju ZRD sprejet:

- ureditev ostale področne zakonodaje za ureditev statusa zdravnikov glede obsega raziskovalne dejavnosti, in sicer: 147. člen Zakona o delovnih razmerjih; 63. člen Zakona o visokem šolstvu; 52.b člen Zakona o Zdravstveni dejavnosti; 41.c člen Zakona o zdravniški službi in drugo.

O zgoraj omenjenih spremembah (pod točko 2) in predlogih sta bila pristojna ministrstva že obveščena (sestaneke MZ, 6. 12. 2018, državna sekretarka mag. Pia Vračko), na pristojno ministrstvo (MIZŠ) je bil poslan dopis o navedeni problematiki (dopis 4.10.2018).

Na podlagi sestanka na MZ je OIL v letu 2019 pripravil dopolnjen opis razlogov - kako bi sprememba zakonodaje imela pozitivne vplive na kakovost znanstveno-raziskovalnega dela. Opredeljena so bila naslednja področja: (1) Razvoj raziskovanja v zdravstvu, (2) Transparentnost financiranja, (3) Natančna razmejitev med opravljanjem zdravstvene dejavnosti in znanstveno raziskovalnega dela.

OI je v zvezi z uresničevanjem ciljev DPOR na področju znanstveno raziskovalne dejavnosti (*Uresničevanje cilja 2 - DPOR: Do konca leta 2018 se vzpostavi sklad za financiranje raziskav s področja onkologije v terciarnih centrih*) v letu 2019 opravil naslednje aktivnosti:

- pripravil elaborat o ustanovitvi fundacije.

Na sestanku na MZ z dne 6.12.2018 je bilo dogovorjeno, da bo pravna služba Ministrstva za zdravje pregledala predlog in svetovala kateri način ustanovitve fundacije/sklada bi bil najbolj primeren (kot javni sklad ali kot fundacija/ustanova) – omenjeni dogovor ni bil realiziran.

V letu 2020 bi bil cilj:

- obravnava elaborata, dopolnjenega s predlogi in usmeritvami MZ, na strokovnem svetu DPOR in realizacija predlaganih rešitev.

7. IZOBRAŽEVANJE

Prof. Primož Strojčan, Predstojnik katedre za onkologijo MF Ljubljana

V letu 2019 na področju izobraževanja ni bilo aktivnosti.

V letu 2020 se načrtuje:

- V dogovoru z Zdravniško zbornico Slovenije določiti % obveznih akreditacijskih točk s področja onkologije in dopolniti/spremeniti ustrezni pravilnik.
- Pregled obstoječih vsebin in izdelava predlogov posodobitev študijskih programov na področju zdravstvene nege in klinične farmacije.

8. SPREMLJANJE BREMENA RAKA

izr. prof. dr. Vesna Zadnik, Vodja registra raka in epidemiologije

Aktivnosti na področju spremljanja bremena raka potekajo skladno z obema specifičnima ciljema zastavljenima v Državnem programu za obvladovanje raka (DPOR) 2017-2021. Predvideni ukrepi so izvedeni v okviru načrtovanih časovnic, v določenih točkah jih celo nekoliko prehitavamo.

1. Cilj: Aktivna registracija

- Na podlagi predloženega Akcijskega načrta aktivne registracije so bila v aneksu splošnega dogovora za leto 2019 Onkološkemu inštitutu Ljubljana / Registru raka Republike Slovenije dodeljena dodatna sredstva za uvedbe 2. (končne) faze aktivne registracije raka.
- Zaposlitev in izobraževanje osebja za zbiranje podatkov na terenu in njihovo registracijo v RRRS: v RRRS imamo konec leta 2019 zaposlenih pet dodatnih koderjev, DMS s specialnimi znanji iz onkološke epidemiologije ter inženirja za pripravo informacijskih sistemov in analizo podatkov.
- Vzpostavitev aktivne registracije v pilotnih ustanovah: V pilotni projekt smo izbrali nekaj ustanov, ki so zavezane za prijavljanje v RRRS: vse klinike v UKC Maribor, pediatrično kliniko UKC Ljubljana ter oddelek za hematologijo UKC Ljubljana. Z UKC Maribor in UKC Ljubljana smo podpisali dogovor o sodelovanju, ki omogoča osebju RRRS oddaljen dostop do zalednih informacijskih sistemov ter sprotno pridobivanje podatkov o bolnikih ustreznih za registracijo v RRRS. Konec leta 2019 poteka v pilotnih ustanovah vzporedni testni sistem pasivne in aktivne registracije. V letu 2020 načrtujemo ukinitev pasivne registracije (= izpolnjevanje Prijavnic) v pilotnih ustanovah.
- Vzpostavitev aktivne registracije na nacionalni ravni: O prehodu na aktivno registracijo v RRRS smo že informirali vse slovenske zdravstvene ustanove – poročevalke v RRRS. Konec leta 2019 imamo za 90 % ustanov poročevalk v RRRS pripravljen in z informacijskimi hišami usklajen tehnični načrt za vzpostavitev aktivne registracije v letu 2020.

2. Cilj: Klinični registri

- Na podlagi predloženega Akcijskega načrta za vzpostavitev kliničnih registrov so bila v aneksu splošnega dogovora za leto 2019 Onkološkemu inštitutu Ljubljana / Registru raka Republike Slovenije dodeljena dodatna sredstva za vzpostavitev kliničnega registra pljučnega raka.
- Za izvajanje nove dejavnosti kliničnega registra pljučnega raka smo že zaposlili dodatno osebo ter ji zagotovili ustrezne delovne prostore in opremo.
- V zaključni fazi razvoja je aplikacija za klinični register pljučnega raka.

- Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije je posredovan predlog za vključitev stroškov dodatnega kadra potrebnega za vzpostavitev kliničnih registrov raka dojke, debelega črevesa in danke ter prostate v Splošni dogovor za leto 2020.

9. INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA (IT)

- Uporaba teleradiologije na pobudo lanskoletnih aktivnosti DPOR se je v letu 2019 uveljavila v praksi, kar velja za pomemben dosežek.
- Analiza stanja IT v slovenskem zdravstvu (strokovno, poslovno, finančno) ter na osnovi tega oblikovan predlog predstavljen novemu Ministru za zdravje gospodu Šebedru.
- Koordinator za IT g M Bešek odšel na drugo delovno mesto. Potrebno bo določiti novega koordinatorja.
- Cilj 2020: v sklopu postavljene hrbtenice spremljanje uporabe teleradiologije in prenosa in uporabe PDF odpustnic. Koriščenje te dane možnosti je potrebno spremljati in spodbujati.

Ustanove, ki si izmenjujejo radiološke izvide preko aplikacije Teleradiologija, so le-te navedene spodaj.

- DORA
- Klinika Golnik
- OB Valdoltra
- Onkološki inštitut
- SB Brežice
- SB Celje
- SB Izola
- SB Jesenice
- SB Murska Sobota
- SB Nova Gorica
- SB Novo mesto
- SB Ptuj
- SB Slovenj Gradec
- SB Trbovlje
- UKC Ljubljana
- UKC Ljubljana KNM
- UKC Ljubljana Pediatrična Radiologija
- UKC Maribor
- ZD Domžale
- ZD Ljubljana

Dinamika in obseg izmenjav radioloških izvidov preko aplikacije Teleradiologija sta prikazana v spodnji tabeli.

jan.19	671
feb.19	762
mar.19	1017
apr.19	1257
maj.19	1291
jun.19	1238
jul.19	1375

avg.19	1508
sep.19	1603
okt.19	1910
nov.19	1681
Skupaj	14313

Zelo spodbudna je konstantna rast interesa za Teleradiologijo med zdravstvenimi ustanovami, ki se kaže tudi v veliki rasti števila izmenjanih radioloških izvidov v letu 2019.

10. SPLETNA STRAN

Nova spletno stran DPOR z novim logotipom – www.dpor.si je uspešno zaživela.

Prof.Branko Zakotnik
Kordinator DPOR